

Något om förvaltningsföretagens skatterättsliga status och därmed sammanhängande frågor

Av advokat Peter Nordquist vid Carl Swartling Advokatbyrå, Stockholm.

Artikeln införd tidigare i Festskrift till Sveriges Advokatsamfund 1887—1987. Nordstedts förlag. Här publicerad med Nordstedts tillstånd.

I 7 § 8 mom tredje stycket lagen om statlig inkomstskatt (SIL) används beteckningen förvaltningsföretag för företag (aktiebolag och ekonomiska föreningar) som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom.

I denna uppsats kommer jag inledningsvis att försöka klargöra dels vad som avses med ett förvaltningsföretag enligt det angivna lagrummet, dels vilken verksamhet ett sådant företag anses bedriva, dels vilka beskattningsregler som gäller för förvaltningsföretagen.

Med utgångspunkt i vad jag benämner ett "äkta" förvaltningsföretag kommer jag därefter att redogöra för de sannolikt viktigaste beskattningskonsekvenserna om ett sådant förvaltningsföretag

- erhåller dispens att i beskattningshänseende inte behandlas som ett förvaltningsföretag eller
- börjar att utföra koncerngemensamma funktioner för rörelsedrivande dotterbolag eller
- startar en sidoverksamhet eller
- ingår kommissionärsavtal med rörelsedrivande dotterbolag eller
- aktiverar sin portföljförvaltning genom att i större utsträckning än tidigare köpa och sälja aktier.

Även om beteckningen förvaltningsföretag avser såväl aktiebolag som ekonomiska föreningar kommer jag endast att behandla sådana förvaltningsföretag som är aktiebolag. De särskilda bestämmelser som finns för ekonomiska föreningar lämnas således åsido.

Inom ramen för detta arbete har det inte varit möjligt att ta upp alla aspekter, frågeställningar och vinklingar rörande de hithörande spörsmålen. Min

förhoppning är dock att uppsatsen likväl kan vara av intresse för den som vill lära sig något om förvaltningsföretagens skatteproblem.

Uppsatsen är disponerad på följande sätt:

1. Begreppet förvaltningsföretag
2. Vilken slags verksamhet bedriver ett förvaltningsföretag?
3. Hur beskattas ett förvaltningsföretag?
 - 3.1 Allmänt
 - 3.2 Närmare om beskattningen av erhållna utdelningar
 - 3.3 Dispensinstitutet
 - 3.4 Dispensinstitutet i praxis
4. Det "äkta" förvaltningsföretaget
5. Fem exempel på när ett "äkta" förvaltningsföretag kan övergå till att i beskattningshänseende bli betraktat som rörelsedrivande
 - 5.1 Dispens erhålls
 - 5.2 Koncerngemensamma funktioner börjar att utövas för rörelsedrivande dotterbolag
 - 5.3 En sidoverksamhet startas
 - 5.4 Kommissionärsavtal ingås med rörelsedrivande dotterbolag
 - 5.5 Portföljförvaltningen aktiveras
6. Konsekvenser i beskattningshänseende om förvaltningsföretaget blir rörelsedrivande
 - 6.1 Allmänt
 - 6.2 Dispens
 - 6.3 Koncerngemensamma funktioner
 - 6.4 Sidoverksamhet
 - 6.5 Kommissionärsavtal
 - 6.6 Aktiv portföljförvaltning
7. Avslutande kommentar

Det kan tilläggas att uppsatsen av tekniska skäl fick lämnas för tryckning redan i oktober 1986. Eventuella avgöranden i tiden därefter som har betydelse för de frågor jag tar upp har därför inte kunnat beaktas.

1. Begreppet förvaltningsföretag

Den i 7 § 8 mom tredje stycket SIL angivna och nu gällande definitionen på ett förvaltningsföretag fick sin slutliga utformning 1960 vid tillkomsten av den första sk Annell-lagen.¹ Enligt definitionen är ett förvaltningsföretag ett företag som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom. I förslaget till Annell-lag definierades dock förvaltningsföretag på motsvarande sätt som i förordningen om ersättningskatt,² dvs som ett företag vars verksamhet väsentligen består i förvaltning av fastigheter, värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom.³ Vederbörande departementschef ställde sig tveksam till förslaget men godtog det eftersom

fråga var om en provisorisk lagstiftning.⁴ Bevillningsutskottet anförde emellertid följande:⁵

”Om förvaltningsföretagens verksamhet kan innefatta även förvaltning av fastighet, kan ett företag som driver rörelse i regel utan större kostnader göra sådana ombildningar att företaget blir att betrakta som ett förvaltningsföretag. För att motverka ombildningar av detta slag föreslår därför utskottet att endast företag, som förvaltar värdepapper och liknande tillgångar, skall behandlas som förvaltningsföretag.”

Riksdagen delade utskottets uppfattning och beslutet blev således att endast företag som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller liknande tillgångar skall behandlas som förvaltningsföretag. Fastighetsförvaltande företag anses därför i beskattningshänseende inte som förvaltningsföretag.

Definitionen på ett förvaltningsföretag betyder att ett värdepappersförvaltande företag kan betraktas som ett förvaltningsföretag även om det driver en i förhållande till förvaltningen av värdepapper helt obetydlig rörelse eller äger en mindre fastighet. Det kan även driva ett mindre jord- eller skogsbruk.

Vid tveksamhet bör beskattningsmyndigheterna mot ett företags önskan inte betrakta det som förvaltningsföretag.⁶

2. Vilken slags verksamhet bedriver ett förvaltningsföretag?

När det gäller karaktären på verksamheten i ett förvaltningsföretag har K G A Sandström givit uttryck för följande:⁷

”Ett förvaltningsbolag torde få anses hava till huvuduppgift att åstadkomma gemensam förvaltning av flera företag utan att dessa utåt synas hava uppgivit sin självständighet; detta syfte förverkligas genom förvärvande av aktiemajoriteten i företagen i fråga. Dylig förvaltning av aktier lämnar över huvud taget icke kunna betecknas såsom rörelse; i överensstämmelse härmed har ett aktiebolag av angiven art icke beskattats för vinst genom avyttring av aktier, som bolaget innehaft under mer än fem år.

Härutöver förekomma även förvaltningsbolag av mycket enkel konstruktion, vilkas verksamhet helt är inskränkt till att förvalta en enda persons förmögenhet och som då icke driva annan verksamhet än att verkställa kapitalplaceringar, lyfta utdelningar, göra upp bokslut och i sin tur giva utdelning.”

Sandström vände sig härigenom mot en uppfattning som framfördes av särskilda utskottet vid 1928 års riksdag att i allmänna språkbruket uttrycket emissionsbolag utmärker bolag, vilka närmast är att anse som s k holding companies. Att likställa ett emissionsbolag med ett holding company, d v s förvaltningsföretag, ansåg Sandström emellertid inte vara riktigt. Sandström synes härvid närmast ha menat att emissionsrörelse, d v s verksamhet som har till syfte att placera värdepapper i marknaden, endast utövades av bankerna.⁸ Det är häremot intressant att notera att Adolf Lundevall givit uttryck för följande uppfattning:⁹ Ett bolag, som bedriver verklig handel med värdepapper, anses driva penningrörelse. Emissionsbolag, varmed allmänna språkbruket

närmast torde avses holdingbolag för sammanhållande av aktiestocken i ett eller flera andra bolag, torde däremot som regel inte bedriva sådan rörelse. Detta gäller även om de i mindre utsträckning, närmast i placerings syfte, köper och säljer värdepapper.

Även om Sandström och Lundevall således har givit uttryck för olika uppfattningar i fråga om uttrycket "emissionsbolag", synes de ändå ha varit överens om att förvaltningsföretagen inte är rörelsedrivande.

Grosskopf¹⁰ är också av den uppfattningen att förvaltningsföretagen inte är rörelsedrivande och anger kort och gott att ett förvaltningsföretags verksamhet skall bestå i förvaltning av värdepapper etc. Utanför begreppet faller därför enligt Grosskopf bolag som driver handel med värdepapper samt factoringföretag.

Fråga om karaktären på verksamheten i ett förvaltningsföretag har vidare tagits upp i Aktievinstutredningens betänkande Aktievinsters beskattning.¹¹ I betänkandet¹² anges bl a följande: Ett investmentföretag anses ur skattesynpunkt vara ett förvaltningsföretag. Dess inkomst genom försäljning av värdepapper beskattas enligt gällande regler endast i den mån detta följer av reglerna för beskattning av realisationsvinst. I övrigt beskattas deras inkomst av förvaltningsverksamheten i regel som inkomst av kapital. Emellertid ingår i deras verksamhet inte endast rena förvaltningsuppgifter. Utvecklingen har gjort att verksamheten alltmer kommit att, i syfte bl a att främja strukturrationaliseringar, omfatta köp och försäljningar av hela företag. Detta sker vanligtvis genom köp och försäljning av aktierna i bolag. Det kan ifrågasättas om inte denna senare verksamhet utgör en form av rörelse. Även i övrigt torde deras verksamhet ligga på gränsen mellan vad som kan anses utgöra ren förvaltningsverksamhet och mera rörelsebetonad verksamhet. Skäl talar således för att investmentföretagens inkomst — även den som hänförs till försäljning av värdepapper — i stället borde beskattas som inkomst av rörelse.

Utredningen föreslog dock inte några ändringar i beskattningen av vare sig investmentföretagen eller de förvaltningsföretag som inte är investmentföretag.

Av intresse att notera är också att de som arbetade fram bestämmelserna om att riksskatteverket (RSV) under vissa angivna omständigheter äger rätt medge att förvaltningsföretag i beskattningshänseende inte skall behandlas som förvaltningsföretag¹³ uppenbarligen utgick från att även sådana förvaltningsföretag som utövar sk koncerngemensamma funktioner för sina dotterbolag inte är rörelsedrivande.

Det torde således kunna slås fast att den allmänna uppfattningen är att ett förvaltningsföretag principiellt inte skall anses som rörelsedrivande och det även om verksamheten — framför allt vad gäller köp och försäljning av aktier, emellanåt hela bolag — har starka inslag av rörelsekaraktär. Att det finns

undantag härifrån framgår dock nedan i avsnittet 5.2 Koncerngemensamma funktioner börjar att utövas för rörelsedrivande dotterbolag.

3. Hur beskattas ett förvaltningsföretag?

3.1 Allmänt

Ett förvaltningsföretag är i princip underkastat samma beskattningsregler som övriga svenska aktiebolag. Om ett förvaltningsföretag driver en rörelse eller äger en fastighet, är det således skattskyldigt för den inkomst som rörelsen respektive fastigheten genererar. Som huvudregel är det också skattskyldigt för alla kapitalintäkter såsom ränta på fordringar och erhållna utdelningar. För erhållna utdelningar finns det dock ett viktigt undantag. Enligt 7 § 8 mom tredje stycket SIL är ett förvaltningsföretag nämligen frikallat från skattskyldighet för utdelning på aktie i svenskt aktiebolag eller andel i svensk ekonomisk förening i den mån sammanlagda beloppet av den utdelning som företaget har uppburit på sådana aktier eller andelar under beskattningsåret motsvaras av utdelning som företaget har beslutat för samma beskattningsår. För investmentföretag — vilka ju är en speciell form av förvaltningsföretag — föreligger skattefrihet för beslutad utdelning ökad med en fjärdedel. För att ett förvaltningsföretag skall anses som ett investmentföretag gäller enligt det angivna stycket i 7 § 8 mom SIL att dess uppgift väsentligen skall vara att genom ett välfördelat värdepappersinnehav erbjuda ett stort antal fysiska personer riskfördelning.

I ett under sommaren 1986 avlämnat förslag av kapitalvinstkommittén (SOU 1986:37 Reavinst, aktier och obligationer) föreslogs för investmentföretagens del att ränta på konvertibla skuldebrev skulle behandlas på samma sätt som erhållna utdelningar. Genom en sådan bestämmelse skulle den skattemässiga neutraliteten mellan placeringar i aktier och konvertibla skuldebrev stärkas. Såvitt nu kan bedömas kommer förslaget dock inte att leda till lagstiftning, i vart fall inte inom en nära framtid.

3.2. Närmare om beskattningen av erhållna utdelningar

Enligt de ursprungliga reglerna i 1928 års kommunalskattelag (KL) gällde som huvudregel en generell befrielse från kedjebeskattnings. Således var alla svenska aktiebolag frikallade från skattskyldighet för utdelningar från svenska aktiebolag och ekonomiska föreningar med det undantaget dock att frikallelsen inte gällde för aktiebolag som drev bank- eller annan penningrörelse eller försäkringsrörelse.

Reglerna innebar att erhållna utdelningar skattefritt kunde fonderas i ett förvaltningsföretag. Eftersom vinst vid avyttring av aktierna i företaget enligt de regler som då gällde var skattefri om aktierna hade innehafts i mer än fem år, kunde aktieägaren genom avyttring av aktierna efter femårsperiodens ut-

gång skattefritt komma i åtnjutande av den utdelningsinkomst, som skattefritt hade ackumulerats i förvaltningsföretaget. En fysisk person kunde härigenom helt undgå inkomstskatt på avkastningen på sin aktieportfölj. Hade personen själv ägt portföljen hade han blivit utdelningsbeskattad. Genom att överföra portföljen till aktiebolaget kunde han således på ett enkelt sätt undvika beskattning.

I avsikt att begränsa den uppenbara skatteförmån som kunde erhållas genom de dåvarande reglernas utformning infördes fr o m den 1 januari 1934 den s k ersättningskatten.¹⁴ Denna skatt skulle påföras bl a aktiebolag, vars verksamhet väsentligen bestod i förvaltning av fastighet eller av värdepapper eller annan därmed likartad lös egendom och som inte beslutat om skälighetsvidareutbildning av erhållen utdelningsinkomst. En av förutsättningarna för att bolaget skulle taxeras för ersättningskatt var att omständigheterna skulle göra det sannolikt, att ett väsentligt syfte med fonderingen varit att bereda fysiska personer, vilka ägt del i företaget, lindring i deras beskattning. — Noterbart är att departementschefen i propositionen¹⁵ uttalade att han ansåg läget kräva en lagstiftning mot uppsamling av besparingar hos bolag i syfte att erhålla lindring i delägarnas egen beskattning; avsikten var således inte att göra dubbelbeskattningen av aktiebolagens vinster effektiv utan endast att förhindra att beskattningen blev lindrigare än om delägarna bedrivit verksamheten i eget namn utan anlitan av ett aktiebolag som mellanhand.

Ersättningskatten blev emellertid ett tämligen verkningslöst instrument för beskattningsmyndigheterna. Den huvudsakliga anledningen härtill var kravet att det ankom på fiscus att påvisa att fonderingen gjorts för att erhålla skattefördelar. Därtill kom att bestämmelserna var tämligen enkla att kringgå, varför de stora skattefördelarna i praktiken kvarstod.¹⁶

Genom lagstiftning 1951¹⁷ infördes i 54 § 7 § h) SIL nya regler för beskattning av utdelningsinkomster. Reglerna, som var att tillämpa fr o m 1953 års taxering, innebar att huvudregeln om aktiebolags frikallelse från skattskyldighet för utdelning ändrades i två avseenden. Det ena gällde att aktiebolag, som drev bank- eller penningrörelse eller viss angiven försäkringsrörelse, frikallades från skattskyldighet för utdelning på s k organisationsaktier, d v s aktier som innehas som ett led i organisationen av bolagets verksamhet. Det andra gällde s k familjebolag, vilka under vissa förutsättningar blev skattskyldiga för utdelning på andra aktier än organisationsaktier.

Av förarbetena till 1951 års lagstiftning¹⁸ framgår att de skärpta bestämmelserna, oaktat de givits en generell inriktning, var riktade mot förvaltningsföretag ägda av en eller ett fåtal fysiska personer. Den starkaste anledningen för att begränsa skattefriheten för utdelningar utgjordes nämligen av de opåkallade skattefördelar fysiska personer kunde erhålla i sådana fall, då det inte kunde anses motiverat att en juridisk person helt eller delvis skulle ägas av en annan juridisk person, d v s av ett förvaltningsföretag. Genom lagstiftningen

skulle ett kringgående av dubbelbeskattningsregeln förhindras. Beskattning för erhållen utdelning kunde dock undvikas om erhållna vinstmedel i skälig omfattning vidareutdelades till delägarna. Den förda utdelningspolitiken hade därigenom gjorts till det avgörande rekvisitet avseende skattskyldigheten för utdelning på sådana aktier, som inte var organisationsaktier.

Genom införandet av den första s k Annell-lagen, d v s förordningen (1960:658) med provisoriska bestämmelser om beskattningen av aktiebolags eller ekonomiska föreningars inkomst i vissa fall, inskränktes aktiebolagens skattefrihet för utdelningar ytterligare. Huvudsyftet med lagen var dock inte att inskränka skattefriheten för utdelningar utan att införa en rätt till avdrag för lämnade utdelningar.

Bestämmelserna i den provisoriska Annell-lagen innebar bl a att även sådana förvaltningsföretag som inte var familjebolag gjordes skattskyldiga för erhållna utdelningar. Därigenom blev även investmentföretagen principiellt skattskyldiga för mottagna utdelningar.

Anledningen till att skattskyldigheten gjordes generell för samtliga förvaltningsföretag var att dessa företags hela aktieinnehav som regel utgjordes av kapitalplaceringsaktier och skattefrihet för erhållen utdelning på rena kapitalplaceringar ansågs inte i något hänseende vara befogat längre.¹⁹

Den utvidgade principiella skattskyldigheten för förvaltningsföretagen begränsades, liksom enligt 1951 års lagstiftning, dock till sådan utdelning som i viss angiven utsträckning inte vidareutdelades till aktieägarna. Beskattningen skulle således endast träffa utdelningar som fonderades. Bestämmelserna var att tillämpa jämsides med de dåvarande bestämmelserna om utdelningsbeskattning i KL och SIL.

Genom förordningen (1967:94) om avdrag vid inkomsttaxeringen för viss aktieutdelning permanentades bestämmelserna i den provisoriska Annell-lagen om avdrag för aktieutdelningar.²⁰ Samtidigt inarbetades bestämmelserna i den provisoriska lagen om aktiebolagens skattskyldighet för erhållna utdelningar i 54 § KL jämte anvisningar. Ändringarna i 54 § KL tillämpades första gången vid 1967 års taxering.²¹

Efter det att bestämmelserna om skattskyldighet för erhållna utdelningar sammanförts i 54 § KL gällde samma regler för alla förvaltningsföretag oavsett om de var familjeföretag eller inte. Skattskyldigheten begränsades emellertid till inte vidareutdelade utdelningar. För investmentföretagens del tilläts dock, liksom enligt den första Annell-lagen, en fondering med 20 % av erhållen utdelning.

De komplikationer som fanns i beskattningssystemet genom att den provisoriska Annell-lagen gällde vid sidan av de dåvarande bestämmelserna i 54 § KL försvann genom 1967 års lagstiftning. Genom lagstiftningen fick bestämmelserna det sakinnehåll de alltjämt har.

Då kommunalbeskattningen av juridiska personer numera upphört åter-

finns de gällande bestämmelserna om förvaltningsföretagens och investmentföretagens skattskyldighet för utdelningar i 7 § 8 mom tredje stycket SIL. Den aktuella lydelsen är:

”Företag,²² som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom (förvaltningsföretag), är frikallat från skattskyldighet för utdelning i den mån sammanlagda beloppet av den utdelning som företaget har uppburit under beskattningsåret motsvaras av utdelning som företaget har beslutat för samma beskattningsår eller, i fråga om investmentföretag, av beslutad utdelning ökad med en fjärdedel.”

Sammanfattningsvis kan sägas att reglerna om förvaltningsföretagens skattskyldighet för utdelningsinkomster har tillkommit dels för att förhindra missbruk i olika avseenden, dels för att de inte kan anses befogat att utdelning på kapitalplaceringsaktier generellt undantas från beskattning bara av det skälet att de ägs av ett finansiellt mellanled. De utdelningar förvaltningsföretag erhåller skall dock inte behöva bli föremål för en dubbelbeskattning i den utsträckning de vidareutdelas. Avsikten har således varit att skapa neutralitet mellan en enskild persons direkta aktieinnehav och motsvarande innehav via ett förvaltningsföretag. Genom att aktievinster numera är underkastade en evig beskattning, har möjligheterna för en fysisk person att erhålla skattefördelar genom att överföra sin aktieportfölj till ett aktiebolag minskats ytterligare.

Det kan slutligen vara på sin plats att erinra om att den skattefrihet för erhållna utdelningar som enligt 7 § 8 mom tredje stycket SIL kan erhållas genom vidareutdelning endast gäller för utdelningar på aktier i svenska aktiebolag och andelar i svenska ekonomiska föreningar. Genom bestämmelse i dubbelbeskattningsavtal kan skattefriheten dock vara utvidgad och avse jämväl utdelning på aktier och andelar i utländska företag. Om sådan bestämmelse saknas eller om det utdelande företaget finns i ett land med vilket Sverige inte träffat något dubbelbeskattningsavtal kan RSV enligt 7 § 8 tionde stycket SIL under vissa förutsättningar förklara att utdelningen ändå skall vara undantagen från beskattning.

3.3. Dispensinstitutet

I det föregående avsnittet har angivits de bestämmelser som reglerar förvaltningsföretagens skattskyldighet för erhållna utdelningar. För att bestämmelserna inte skall hindra eller försvåra tillskapandet av ändamålsenliga organisationsstrukturer inom koncerner eller eljest leda till ur samhällelig synpunkt sett inte önskade konsekvenser, har det emellertid ansetts erforderligt med en dispensregel. Regeln tillkom i samband med Annell-lagens permanentning och den finns numera intagen i 7 § 8 mom åttonde stycket SIL. Regeln lyder:

”Om särskilda skäl föreligger, kan riksskatteverket medge dels . . . dels att förvaltningsföretag, som är moderföretag i en koncern och som ombesörjer vissa gemensamma uppgifter för koncernens räkning, inte skall i beskattningshänseende behandlas som förvaltningsföretag.”

I den departementspromemoria som låg till grund för lagstiftningen motiverades dispensinstitutet med i huvudsak följande:²³ Ett förvaltningsföretag som är moderföretag i en koncern kan ha betydelsefulla uppgifter vid sidan om att fungera som förvaltningsföretag för aktierna. Således kan det fullgöra vissa gemensamma uppgifter för koncernen såsom samordning av koncernens verksamhet i olika hänseenden t ex organisation, finansiering, gemensamma inköp etc. I sådana fall kan det godtas att vinstmedel utan beskattning får överföras till ett dylikt företag utan krav på att dessa omedelbart utdelas vidare. — Dispensmöjligheten skulle enligt det framlagda förslaget få betydelse endast för bolag som inte var fåmansbolag.

Departementschefen godtog förslaget i promemorian med det tillägget dock att dispensregeln i princip borde vara tillämplig också för fåmansbolag.²⁴ Riksdagen beslutade i enlighet härmed.

Av förarbetena till dispensregeln förleddes man att tro att ett dispensbeslut endast får betydelse i avseende på förvaltningsföretagens utdelningsinkomster; dessa skall — om dispens medges — beskattas enligt de regler som skulle ha gällt om företaget rent faktiskt varit rörelsedrivande. Att effekten av en meddelad dispens inte är begränsad till beskattningen av utdelningsinkomsterna framgår dock nedan i avsnitten 5.1 Dispens erhålls och 6.2 Dispens.

Ansökningar om dispens prövas av RSV. Inom verket handläggs ansökningarna av nämnden för rättsärenden (rättsnämnden). Meddelade beslut är inte överklagbara.

3.4. *Dispensinstitutet i praxis*

Enligt ordalydelsen i dispensregeln skall dispens medges om ”särskilda skäl” föreligger och sökandeföretaget därutöver uppfyller tre särskilt angivna villkor. Det första är att det faktiskt är ett förvaltningsföretag; det andra är att det är moderföretag i en koncern; det tredje är att det utför vissa gemensamma uppgifter för koncernens räkning.

När det gäller det första särskilt angivna villkoret nämligen att företaget skall vara ett förvaltningsföretag, hänvisas till vad som angivits i avsnitt 1. Begreppet förvaltningsföretag samt till avsnittet 5.2 Koncerngemensamma funktioner börjar att utövas för rörelsedrivande dotterbolag.

När det gäller de två andra villkoren för att få dispens torde RSVs praxis kunna sammanfattas i enlighet med följande:

1. Sökandeföretaget skall vara moderbolag i en koncern om minst två rörelsedrivande dotter- eller dotterdotterbolag.²⁵
2. Det tillåts att förvaltningsföretaget äger aktieposter även i andra företag än

dotterbolagen. Dessa aktieinnehav kan vara såväl betingade som inte betingade av de rörelser som bedrivs av dotterbolagen. Innehav av kapitalplaceringsaktier utgör således inget hinder för dispens. Hur stor del av aktieinnehavet som får belöpa på kapitalplaceringsaktier är emellertid osäkert och frågan synes inte ha blivit ställd på sin spets.

3. De koncerngemensamma uppgifter som utförs måste vara av kvalificerat samordnande slag såsom personal-, ekonomi-, data- eller ledningsfrågor. Det går emellertid inte att exakt ange vilka tjänster som måste utföras. Samtliga ledningsfunktioner och samordnande uppgifter behöver dock inte vara samlade i förvaltningsföretaget. Allmänt kan sägas att så snart sökanbolaget har påstått att det utför koncerngemensamma uppgifter och därvid givit några exempel har dispens medgivits.
4. Förvaltningsföretaget måste som huvudregel ha egen anställd personal som ombesörjer de koncerngemensamma uppgifterna. I något fall har det räckt med en anställd. I enstaka fall har det accepterats att tjänsterna utförs av inhyrd personal från dotterbolagen.

Huruvida det förvaltningsföretag som ansöker om dispens erhåller skattefördelar eller inte om ansökan bifalles blir ej föremål för prövning.

Det är vidare omdiskuterat om ett företag som erhållit dispens äger bortse från denna vid taxering för visst beskattningsår om dispensen just det året leder till negativa konsekvenser i beskattningshänseende.

Vad som talar för att företaget äger rätt att bortse från dispensen är att denna principiellt är tänkt som ett "gynnande" beslut. Å andra sidan innehåller dispensbeslutet en uttrycklig förklaring att företaget i beskattningshänseende inte skall behandlas som ett förvaltningsföretag. Detta och det förhållandet att ett dispensbeslut inte är begränsat i tiden utan gäller så länge som verksamheten i företaget bedrivs under de förutsättningar som angavs i ansökningen om dispens talar dock starkt för att dispensbeslutet gäller även om det skulle "missgynna" företaget. Frågan synes inte ha blivit ställd på sin spets i något ärende.

Ett företag som vill komma ifrån dispensbeslutet och dess följdverkningar kan emellertid lyfta ned de koncerngemensamma funktionerna till ett eller flera dotterbolag. Därigenom är dispensen inte längre gällande. Ett företag som gör på detta sätt torde dock ha svårt att erhålla ny dispens. I vart fall torde det krävas att det förflyter viss tid innan ny dispens medges. Anledningen är att det knappast kan föreligga "särskilda skäl" att medge ny dispens förrän det klarlagts vilken inriktning företaget vill ha på sin verksamhet. Ej heller denna fråga synes dock vara prövad i något ärende varför det sagda får stå för min räkning.

4. Det "äkta" förvaltningsföretaget

I avsnitt 5 kommer jag att utifrån fem olika typfall att försöka bringa klar-

het i den förändring av ett förvaltningsföretags skatterättsliga status som kan ske när förvaltningsföretaget utvidgar eller förändrar karaktären på sin verksamhet. Frågorna tas upp till behandling med utgångspunkt i ett förvaltningsföretag vars rättsliga status omöjligen kan ifrågasättas. Ett sådant företag benämner jag ett "äkta" förvaltningsföretag. Enligt min uppfattning kännetecknas ett sådant företag av följande:

- a. Dess verksamhet avser endast att genom köp och försäljning av aktier och andra värdepapper verkställa långsiktiga placeringar av bolagets kapital.
- b. Det utför inga funktioner för bolag som det ägs av eller äger aktier i.
- c. Det har ingen sidoordnad verksamhet.

I avsnitt 6 kommer jag därefter att redogöra för beskattningskonsekvenser som följer om förvaltningsföretaget förlorar sin status som förvaltningsföretag.

5. Fem exempel på när ett "äkta" förvaltningsföretag kan övergå till att i beskattningshänseende bli betraktat som rörelsedrivande

5.1. Dispens erhålls

Av förarbetena till dispensregeln i 7 § 8 mom åttonde stycket SIL torde inte kunna utläsas annat än att ett dispensbeslut skall få betydelse endast såvitt gäller utdelningsbeskattningen.²⁶ Även dispensregelns nuvarande inplacering i SIL liksom dess tidigare inplacering i KL talar härför. Å andra sidan talar själva lagtexten för att en dispens skall leda till mer vittgående effekter. Lagtexten säger ju att ett förvaltningsföretag som erhållit dispens inte skall i beskattningshänseende behandlas som förvaltningsföretag.

RSV slog tidigt in på den linjen att en dispens bör få betydelse utanför reglerna för utdelningsbeskattningen. Detta framgår bl a av ett antal förhandsbesked vari anges att den huvudsakliga verksamheten för ett förvaltningsföretag som erhållit dispens i koncernbidragshänseende är "rörelse".²⁷ Även om RSVs praxis var fast och entydig var den dock omdiskuterad. Genom avgöranden i regeringsrätten²⁸ har — låt vara endast indirekt — RSVs praxis dock bekräftats som riktig.

En meddelad dispens betyder således att företaget vid tillämpning av alla bestämmelser i SIL och KL skall anses som rörelsedrivande. Därmed är det dock ingen given följd att ett dispenserat förvaltningsföretag även vid tillämpning av andra skattelagar skall behandlas som rörelsedrivande.

Denna senare fråga har prövats i ett flertal inte överklagade förhandsbeskedsärenden. I ett av dessa anförde allmänna ombudet för mellankommunala mål (AO) bl a följande: För ett förvaltningsföretag, som tillika är moderföretag för rörelsedrivande dotterföretag, torde dispensen få den effekten att moderföretaget undantagslöst i beskattningshänseende skall behandlas som

om det självt vore rörelsedrivande. Att effekten skulle vara begränsad till KLs²⁹ bestämmelser får dock visst stöd i lagen (1982:336) om avdrag för utdelning på icke börsnoterade aktier samt i denna lags förarbeten.³⁰ Å andra sidan uttalas i förarbetena till lagen (1983:219) om tillfällig vinstskatt³¹ dels att "ett förvaltningsföretag som efter dispens beskattas som ett rörelsedrivande bolag träffas således av vinstskatten och får följaktligen räkna av utdelning från dotterbolag o d", dels att "Det innebär att man för vinstskattens del får göra samma bedömning av karaktären av bolagets verksamhet som vid inkomsttaxeringen för verksamhetsåret 1983". Med hänsyn härtill, till syftet med att ge ett förvaltningsföretag dispens och till det förhållandet att ett förvaltningsföretag som erhållit dispens knappast kan erhålla några otillbörliga skatteförmåner genom att bli betraktat som rörelsedrivande såvitt gäller det lagar som de aktuella frågorna avser bör sökandebolaget i alla avseenden anses bedriva rörelse. Något krav på faktiskt bedriven rörelse kan således inte uppställas.

I sitt beslut gick RSV på den av AO angivna linjen. Beslutet vann laga kraft.

I ett flertal efterföljande beslut har RSV fortsatt på den inslagna linjen.

Att ett dispenserat förvaltningsföretag anses bedriva rörelse betyder dock inte att företaget utan vidare har samma förvärvskälla som dotterbolagen. Detta gäller nämligen endast om dotterbolagen driver samma eller likartade verksamheter. Driver dotterbolagen olika slags verksamheter anses moderföretaget förty inte ha gemensam förvärvskälla med något av dotterbolagen.³² Detta förhållande hade måhända större betydelse då företagen taxerades kommunalt än vad det har f n. Det finns dock vissa särskilda regler för koncernbolag som gäller om det finns ett samband mellan bolagens verksamheter. Dessa bör observeras.³³

5.2. Koncerngemensamma funktioner börjar att utövas för rörelsedrivande dotterbolag

I avsnitten 3.3—4 har jag lämnat en redogörelse för de förutsättningar som gäller för att ett förvaltningsföretag skall erhålla dispens att i beskattningshänseende inte behandlas som ett förvaltningsföretag. Där anges att dispens skall medges om företaget utför vissa kvalificerade gemensamma uppgifter för koncernens räkning. Nu är verkligheten dock inte så enkel. I vart fall är den inte det längre. Anledningen är att RSV under 1984 — sedan det visat sig att dispensregeln inte täckte alla "önskade" situationer — började att fråga de företag som ansökte om dispens om de hade för avsikt att ta betalt av sina dotterbolag för utförda tjänster. De som svarade "ja" erhöll inte dispens enär de ansågs som rörelsedrivande. De som svarade "nej" fick normalt dispens. Denna "nya" praxis gav upphov till en mängd följdfrågor. Bl a frågades hur ett företag som endast debiterade dotterbolagen för utförda tjänster "då och då" skulle behandlas. En annan fråga var hur de företag som debiterade vissa

dotterbolag för utförda tjänster, medan andra inte krävdes på betalning, skulle behandlas.

Under 1985 gick RSV ett steg vidare i sin praxis och ansåg att redan det faktum att förvaltningsföretaget utförde vissa tjänster för dotterbolagen gjorde det — oavsett om tjänsterna skulle faktureras ut på dotterbolagen eller inte — till ett rörelsedrivande företag. Förvaltningsföretag som avsåg att utföra koncerngemensamma funktioner fick således inte längre dispens. Därtill kom att RSV i samtidigt meddelade förhandsbesked förklarade att ett sådant företags huvudsakliga verksamhet vid tillämpning av koncernbidragsreglerna³⁴ inte var ”förvaltning” utan ”rörelse”.

I ett av ”pilotfallen” — ett förhandsbesked som var ”kopplat” till en dispensansökan — anförde RSV (rättsnämnden) följande i sin beslutsmotivering:

”Domämföretagen är moderbolag till ett antal rörelsedrivande dotterföretag. I ärendet är upplýst att bolaget har tre anställda och för dotterbolagens räkning utför en rad koncerngemensamma uppgifter, såsom samordning och biträde vid upprättande av bokslut, viss samordning av inköp, upptagande av lån, tecknande av försäkringar och allmän rådgivning. Vidare är upplýst att en avsevärd del av kostnaderna för de tjänster som bolaget utför åt dotterbolagen faktureras ut på dessa samt att det fakturerade beloppet för verksamhetsåret 1984 uppgick till ca 1,8 milj kr. Domämföretagen har framhållit att principerna för utfakturering av administrationskostnaderna kan komma att ändras. Enligt bolaget kan det exempelvis inträffa att bolaget vid ett positivt finansnetto avstår från att låta dotterföretagen stå för kostnaderna.

Vid prövning denna dag av bolagets ansökan om medgivande att inte behandlas som ett förvaltningsföretag har nämnden gjort följande överväganden. Sådana koncerngemensamma funktioner som Domämföretagen fullgör utgör uppenbarligen ett nödvändigt och viktigt led i det slag av näringsverksamhet som det här är fråga om. Ett moderföretag som i någon mer betydande omfattning fullgör sådana uppgifter för rörelsedrivande dotterföretags räkning måste anses delta i koncernens rörelse på ett sådant sätt att även den av moderföretaget bedrivna koncerngemensamma verksamheten utgör rörelse i skatterättslig mening. I nämndens praxis betraktas också numera ett moderföretag som rörelsedrivande om det fakturerar ut kostnaderna för den koncerngemensamma verksamheten eller en väsentlig del därav på dotterföretagen. Det finns dock inte anledning att låta en sådan omständighet som utfaktureringen vara avgörande för bedömningen. Rörelse bör anses föreliggande oberoende av om kostnaderna faktureras ut på dotterföretagen eller täcks på annat sätt.

Mot bakgrund av dessa överväganden har nämnden vid prövningen av bolagets nämnda ansökan funnit att den koncerngemensamma verksamhet som Domämföretagen bedriver skall betraktas som rörelse och att bolaget därför inte är ett förvaltningsföretag. På grund härav har nämnden genom beslut denna dag lämnat bolagets ansökan om medgivande att inte behandlas som ett förvaltningsföretag utan åtgärd.

Frågan gäller tillämpningen av koncernbidragsreglerna eller närmare bestämt det i dessa regler uppställda kravet att den huvudsakliga verksamheten skall avse jordbruksfastighet, annan fastighet eller rörelse. Av nyss redovisade skäl anser nämnden att den koncerngemensamma verksamhet som Domämföretagen bedriver utgör rörelse. I praxis har ansetts att den huvudsakliga verksamheten för ett moderföretag, som har erhållit medgivande att inte behandlas som ett förvaltningsföretag, vid tillämpningen av reglerna om koncernbidrag skall anses avse rörelse (jfr t ex RÅ 81 1:82 samt RSV/FB Dt 1977:15 och 1983:22). Vad nämnden nu har att ta ställning till är om

Domämföretagen i avsaknad av ett sådant medgivande uppfyller det i reglerna om koncernbidrag uppställda kravet beträffande verksamhetens huvudsakliga inriktning.

Enligt vad handlingarna utvisar bedriver Domämföretagen vid sidan av den koncerngemensamma funktionen inte annan verksamhet än förvaltning och innehav av dotterföretagsaktierna och dessutom en post aktier i PK-banken. Enligt nämndens uppfattning måste under nu angivna förhållanden den koncerngemensamma funktionen anses utgöra bolagets huvudsakliga verksamhet. Denna bedömning gäller även om aktierna i de rörelsedrivande dotterföretagen har ett avsevärt värde. Förvaltningen av dessa aktier utgör nämligen enligt nämndens uppfattning närmast ett led i rörelsen och skall i vart fall inte hindra att denna betraktas som den huvudsakliga verksamheten.

Med hänsyn till det anförda finner nämnden att Domämföretagens huvudsakliga verksamhet vid tillämpningen av koncernbidragsreglerna skall anses avse rörelse.”

I besvär över beslutet yrkade AO att regeringsrätten, med ändring av rättsnämndens beslut, skulle förklara att bolaget över huvud taget inte kunde anses bedriva rörelse. Om detta yrkande inte bifölls, yrkade AO att regeringsrätten skulle förklara att bolagets huvudsakliga verksamhet vid tillämpning av reglerna om koncernbidrag inte skulle anses avse rörelse. Till stöd för yrkandena anförde AO bl a följande: Sökandebolaget driver inte någon egen rörelseverksamhet. Det är dock moderbolag i en koncern vari ingår ett tjugotal rörelsedrivande dotterbolag. För dotterbolagens räkning utför bolaget ett flertal kvalificerade koncerngemensamma tjänster. Något absolut krav på att dotterföretagen skall betala för tjänsterna synes inte vara uppställt. Detta betyder att sökandebolaget kan komma att inte redovisa inkomst av rörelse. En konsekvens av nämndens ställningstagande att rörelse skall anses föreligga är att sökandebolaget utåt i alla avseenden kan komma att framstå som ett rent förvaltningsföretag, men att det i skattehänseende inte skall behandlas som ett sådant utan som ett rörelsedrivande företag. Mot bakgrund av de överväganden som låg till grund för införandet av bestämmelserna om dispens för förvaltningsföretag att i beskattningshänseende inte behandlas som förvaltningsföretag framstår inte detta som riktigt. Om nämndens uppfattning är riktigt har dispensinstitutet sannolikt förlorat all mening eftersom ställningstagandet inte har betydelse enbart vid en tillämpning av koncernbidragsreglerna. Vidare kommer de kriterier som normalt brukar uppställas för att rörelse i skatterättslig bemärkelse skall anses föreligga, bl a vinstsyfte, att vara satta ur spel. Sökandebolagets arbetsuppgifter för dotterbolagen borde därför inte betraktas som rörelse i skatterättslig mening. I vart fall borde den inte utgöra sökandebolagets huvudsakliga verksamhet. Med huvudsaklig verksamhet avses nämligen den verksamhet som kvantitativt sett utgör åtminstone 70—75 % av den totala verksamheten i företaget. Av särskilt intresse är härvid frågan om förvaltningsverksamheten, såsom nämnden anför, närmast utgör ett led i rörelsen och att de båda verksamheterna i sökandebolaget därigenom utgör en och samma förvärvskälla. Detta kan inte vara riktigt. Anledningen är att tjänsterörelsen inte torde kunna ”smitta” förvaltningsverksamheten eftersom det är denna sistnämnda verksamhet som är den reella grunden för bolagets

verksamhet. En tjänsterörelse vid sidan av förvaltningsverksamheten bör således inte förändra karaktären på denna. Det torde i stället ligga närmast till hands att anse det omvända nämligen att rörelsen utgör en integrerad del av förvaltningsverksamheten. Detta i synnerhet som själva koncernledningsfunktionen inte bör hänföras till tjänsterörelsen utan till förvaltningsverksamheten. Till denna bör endast övriga tjänster, exempelvis de som ekonomifunktionen utför, hänföras. Bolagets huvudsakliga verksamhet kan därför inte anses utgöra rörelse på den grunden att förvaltningsverksamheten och tjänsterörelsen skall ses tillsammans som en gemensam rörelseverksamhet. Vad därefter gäller om tjänsterörelsen ensam kan anses utgöra den huvudsakliga verksamheten i sökandebolaget bör, med hänsyn till sökandebolagets betydande innehav av aktier i dotterbolag och den därmed förenade koncernledningsfunktionen, tjänsterörelsen inte kunna anses som den huvudsakliga verksamheten. I stället bör denna anses utgöras av förvaltningsverksamheten. Även om regeringsrätten inte skulle dela denna uppfattning utan hänföra koncernledningsfunktionen till rörelsen, bör dock aktieinnehavet under alla omständigheter väga så tungt att rörelsen ändå inte skall anses som den huvudsakliga verksamheten.

I dom den 10 mars 1986 (RÅ 1986 ref 72) beslöt regeringsrätten att inte ändra förhandsbeskedet. Besvären avslogs således.

Med hänsyn till utgången i det överklagade förhandsbeskedet kan praxis nuvarande inställning sägas vara den att förvaltningsföretag som blir moderbolag till rörelsedrivande dotterbolag (det räcker med ett) och som därefter utför koncerngemensamma funktioner med egna anställda inte behåller sin status som förvaltningsföretag utan blir ett rörelsedrivande företag. Huruvida det är tillfyllest om de koncerngemensamma funktionerna utförs endast av från dotterbolag inlånad personal har ännu inte varit föremål för slutlig prövning. med hänsyn till den praxis som gäller i dispensärenden torde det dock inte vara uteslutet att så är fallet.

Den förskjutning i praxis som onekligen ägt rum medför att ett förvaltningsföretag som utför vissa gemensamma funktioner för koncernens räkning måste vara observant så att det inte i skattehänseende anses som rörelsedrivande mot sin "önskan".

Ett sätt för ett företag med avsevärt förvaltande verksamhet att behålla sin status som förvaltningsföretag trots att det utför koncerngemensamma funktioner är att ansöka om att det i beskattningshänseende skall behandlas som förvaltningsföretag.³⁵

En ytterligare konsekvens av den förskjutning som ägt rum i praxis är att det dispensinstitut som behandlas i avsnitten 3.3—4 och 5.1 sannolikt har tjänat ut sin betydelse.

5.3. En sidoverksamhet startas

I lagtexten anges att ett förvaltningsföretag är ett företag som uteslutande eller så gott som uteslutande förvaltar värdepapper eller likartad lös egendom. Författningstexten innebär att ett förvaltningsföretag kan bedriva viss annan verksamhet vid sidan av själva förvaltningsverksamheten utan att det förlorar sin status som förvaltningsföretag. Men vilken sidoverksamhet kan då rymmas inom ett förvaltningsföretag för att det inte skall förlora sin skatterättsliga status?

Frågan har diskuterats av Grosskopf.³⁶ Han anger inledningsvis att förarbetena ger ringa vägledning. Därefter uttalar han som sin mening att en sidoverksamhet kan räknas som "tillåten", om den inte uppgår till mer än 4—5 %.

Grosskopf analys ger dock, som jag ser det, ingen säker vägledning. Från praxis kan — då sidoverksamheten avsett fastighetsförvaltning — nämnas att ett företag inte ansågs som ett förvaltningsföretag, när det hade en fastighet som var värd ungefär 3 milj kronor, vilket motsvarade 10 % av tillgångarna, och uppbar hyra med ett belopp motsvarande cirka 5 % av samtliga intäkter (RN 1962 3:8). I ett opublicerat dispensärende ansågs ett fastighetsinnehav motsvarande 8 % av tillgångssidan (bokförda värden) leda till att företaget inte var ett förvaltningsföretag. Hyresintäkten utgjorde 2 % av de totala intäkterna. I ett annat opublicerat fall där fastighetsinnehavet uppgick till 7 % och hyresintäkterna till 15 % blev utgången densamma. Samma utgång blev det när förvaltningsföretaget ägde fastigheter med ett sammanlagt taxeringsvärde av 22,6 milj kronor och skulle tillföras ytterligare fastighetsinnehav med ett taxeringsvärde av 12,4 milj kronor oaktat företaget ägde ett flertal rörelsedrivande dotter- och dotterdotterbolag. Dotterbolagen var sannolikt värda avsevärt mycket mer än fastigheterna. Hur mycket framgick dock inte av handlingarna samt utreddes ej under ärendets beredning. Som jämförelse kan nämnas att fastighetsinnehav motsvarande 3—4 % av tillgångssidan inte föranlett att statusen av förvaltningsföretag gått förlorad. Detta har dock förutsatt att även hyresintäkterna varit förhållandevis små.

När det gäller rörelse vid sidan av förvaltningsverksamheten har RSV i ett dispensärende ansett att ett företag som hade en extern rörelse som genererade 14 % av företagets intäkter inte var ett förvaltningsföretag.

Av utifrån en analys av praxis dra några bestämda slutsatser om hur stor sidoverksamheten får vara utan att förvaltningsföretaget förlorar sin skatterättsliga status synes inte vara möjlig. Anledningen härtill är i första hand att frågan om ett företag är ett förvaltningsföretag eller ej oftast prövas utifrån bokförda värden och beräknade intäkter. De verkliga värdena och intäkterna är således okända för beslutsmyndigheten. Vidare varierar beloppen i de enskilda företagen ofta från år till år. Det torde dock kunna sägas att sidoverksamheten måste vara blygsam och det såväl i absolut som i relativt avseende. Vidare torde det kunna sägas att bedömningen snarast sker med utgångspunkt

i såväl balans- som resultaträkningen än i enbart en av dem. Även antalet anställda i de olika verksamheterna har betydelse.

Slutligen kan det vara på sin plats att erinra om att ett förvaltningsföretags innehav av andelar i ett fastighetsförvaltande eller rörelsedrivande handels- eller kommanditbolag medför att förvaltningsföretaget anses bedriva samma slags verksamhet som den som utövas i handels- eller kommanditbolaget.³⁷ Skatterättsligt jämföras således inte förvaltning av aktier med förvaltning av andelar i handels- och kommanditbolag.

5.4. Kommissionärsavtal ingås med rörelsedrivande dotterbolag

I 2 § 2 mom SIL regleras när ett kommissionärsbolags inkomst av rörelse får redovisas hos kommittentföretaget. Ett av de villkor som därvid uppställs är — såvitt här är av intresse — att kommittentföretagets huvudsakliga verksamhet avser rörelse. En annan viktig bestämmelse i sammanhanget är att den inkomst som får redovisas hos kommittentföretaget hos detta företag skall behandlas som om företaget självt hade drivit kommissionärsbolagets rörelse.

Ett förvaltningsföretags huvudsakliga verksamhet avser städse förvaltningsverksamhet. Kan då ett förvaltningsföretag med verkan i beskattningshänseende ingå ett kommissionärsavtal med helägt rörelsedrivande dotterbolag?

En uppfattning som hävdas är att det inte går eftersom förvaltningsföretagets huvudsakliga verksamhet i själva etableringsögonblicket inte avser rörelse. Mot denna uppfattning kan nämnas att det i Skattehandbok I³⁸ anges följande:

”Beträffande avgränsningen mellan förvaltningsföretag och rörelsebolag må nämnas, att om ett förvaltningsbolag A, som äger aktier i rörelsedrivande bolag, låter dessa bolag bli kommissionärsbolag till A, så medför detta, att A därefter får anses driva rörelse och att A alltså icke längre är något förvaltningsbolag.”

Frågeställningen har tagits upp i en under sommaren 1986 framlagd departementspromemoria rörande vissa ändringar i lagen om vinstdelningsskatt.³⁹ För att lösa problemet föreslås⁴⁰ att 2 § 2 mom SIL kompletteras med en regel som uttryckligen anger att man vid prövning av koncernbidragsvillkoret (bl a om kommittentföretagets huvudsakliga verksamhet avser rörelse) skall räkna den av kommissionärsföretaget bedrivna rörelsen som en del av kommittentföretagets verksamhet. Huruvida tillägget är ett förtydligande eller en lagändring kan inte klart utläsas. Närmast synes det dock endast vara fråga om ett förtydligande.

Sammanfattningsvis kan sägas att även om rättsläget för närvarande inte är helt klart talar det mesta för att ett förvaltningsföretag blir rörelsedrivande i samband med att det träffar ett kommissionärsavtal och att det därför med skatterättslig verkan kan ingå sådant avtal med rörelsedrivande dotterbolag.

Detta förutsätter dock att kommissionärsrörelsen är av sådan storlek att den hos förvaltningsföretaget kommer att utgöra den huvudsakliga verksamheten.

5.5. Portföljförvaltningen aktiveras

När det gäller frågan om en mera aktiv portföljförvaltning kan leda till att förvaltningsföretagets skatterättsliga verksamhet ändras till att avse rörelse kan det inledningsvis nämnas att det under de senaste åren i skatterättsliga och andra tidskrifter vid flera tillfällen diskuterats huruvida fåmansaktiebolag, som uteslutande ägnar sig åt en egen, men relativt omfattande portföljförvaltning skall anses driva handel med värdepapper eller ej. Anledningen är att beskattningsmyndigheterna efter ett avgörande av regeringsrätten 1981⁴¹ i ett stort antal fall mot företagets bestridande inte har godtagit att de betraktas som rörelsedrivande. Med andra ord anser beskattningsmyndigheterna att dessa företag är förvaltningsföretag.

Ett flertal mål där denna fråga är föremål för prövning ligger nu i kammarrätterna. Målen har huvudsakligen förts dit av de skattskyldiga sedan vederbörande länsrätt eller mellankommunala skatterätten i meddelade domar delat beskattningsmyndigheternas bedömning. Några mål har förts till kammarrätt sedan fiscus fått "bakslag" i underdomstolen.

När det gäller gränsdragningen mellan ett förvaltningsföretag och ett företag som driver handel med värdepapper, finns det förvisso några äldre avgöranden av regeringsrätten samt uttalanden i doktrinen som kan åberopas till stöd för att de företag som berörs av de aktuella processerna skall anses som rörelsedrivande.⁴² Enligt min uppfattning torde dock dessa avgöranden och doktrinuttalanden inte utan vidare kunna läggas till grund för att bifalla företagets yrkanden om att bli betraktade som rörelsedrivande; i vart fall torde de inte kunna åberopas till stöd för att alla företag som köper och säljer värdepapper är rörelsedrivande bara för att de själva önskar bli betraktade som rörelsedrivande. Att regeringsrätten under 1986⁴³ i ett förhandsbeskedsärende förklarat att ett fåmansbolags köp och försäljningar av värdepapper skall beskattas enligt reglerna för rörelse kan inte åberopas för annat ställningstagande eftersom det i förhandsbeskedet aktuella bolaget bedrev en trävarurörelse och syftet med värdepappershanteringen var att få in kapital till denna rörelse.

Enligt min uppfattning bör frågan om ett företag vars verksamhet endast utgörs av att köpa och sälja värdepapper driver handel med värdepapper eller inte bedömas utifrån följande principiella ståndpunkter: Om företaget bokförings- och skattemässigt behandlar verksamheten som rörelse bör detta godtas vid taxeringen om omsättningen och kapitalbasen i företaget inte är alltför låg samt verksamheten därutöver kan betecknas som yrkesmässig. Huruvida fråga är om köp och försäljningar också för andras räkning är därvid utan betydelse. Behandlar företaget däremot inte verksamheten som rörelse

utan som kapitalförvaltning bör detta accepteras vid beskattningen och det även om omsättning och kapitalbas överstiger vad som krävs för att rörelse skall anses föreligga. Detta bör gälla även om verksamheten kan anses som yrkesmässig. En förutsättning härför är dock att företagets verksamhet i alltför stor utsträckning inte är inriktad mot kortsiktiga värdepappersaffärer. Har företaget köpt och sålt värdepapper för annans räkning i inte blott obetydlig omfattning bör verksamheten alltid anses utgöra rörelse.

Mot bakgrund av de delade meningar och den ovisshet som råder är det dock måhända klokt att för närvarande inte ha en helt säker uppfattning i frågan om det i enlighet med det ovanstående föreligger en valfrihet att behandla en aktiv portföljförvaltning som kapitalförvaltning eller som rörelse utan avvakta att denna fråga prövas av regeringsrätten.

Noter

- ¹ Beträffande Annell-lagen se avsnittet 3.2 Närmare om beskattningen av erhållna utdelningar.
- ² Beträffande förordningen om ersättningsskatt se avsnittet 3.2 Närmare om beskattningen av erhållna utdelningar.
- ³ Prop 1960:162, sid 32.
- ⁴ Prop sid 66 f.
- ⁵ BevU 1960:79, sid 11.
- ⁶ BevU 1960:79, sid 12.
- ⁷ Om beskattning av inkomst av rörelse (3:e uppl 1951), sid 80. Observera att den nu gällande definitionen på förvaltningsföretag fick sin utformning först vid Annell-lagens tillkomst 1960.
- ⁸ Sandström, sid 79—80.
- ⁹ Skattenhandbok (5:e uppl 1961), sid 656.
- ¹⁰ Grosskopf Beskattning av fåmansbolag (Norstedts 1976), sid 45.
- ¹¹ SOU 1965:72.
- ¹² Sid 187.
- ¹³ Redogörelse för bestämmelsernas innehåll återfinns i avsnitt 3.3 Dispensinstitutet.
- ¹⁴ Förordningen (1933:395) om ersättningsskatt. SOU 1931:40. Prop 1933:171. BevU 64.
- ¹⁵ Sid 28.
- ¹⁶ Geijer—Rosenquist—Sterners (GRS) Skattehandbok del I 8:e uppl, sid 688, och Göran Grosskopf Aktiebolagens kedjebeskattnings (Norstedts 1979), sid 105—106.
- ¹⁷ SOU 1950:21. Prop 1951:182. BevU 1951:53. SFS 1951:325.
- ¹⁸ SOU 1950:21, sid 116 ff, och prop 1951:182, sid 40 ff. Se även Grosskopf Aktiebolagens kedjebeskattnings, sid 106.
- ¹⁹ Prop 1960:163, sid 33.
- ²⁰ Förordningen trädde i kraft den 26 april 1967. Samtidigt upphörde den provisoriska förordningen. Vissa bestämmelser i den upphävda förordningen rörande rätten till avdrag för lämnad utdelning skulle dock gälla under en övergångsperiod. I fråga om erhållna utdelningar skulle den upphävda förordningen gälla endast för utdelningar som var tillgängliga för lyftning före den 1 januari 1966.
- ²¹ SFS 1967:95.
- ²² Med företag förstås enligt momentets andra stycke svenskt aktiebolag och svensk ekonomisk förening.
- ²³ Fi 1966:5, sid 27.

²⁴ Prop 1967:17, sid 53.

²⁵ Frågan om ett bolag är dotter- eller dotterdotterbolag till sökandeföretaget avgörs med tillämpning av 1 kap 2 § aktiebolagslagen (1975:1385). Huvudregeln i lagrummet är att ett dotterbolagsförhållande föreligger om förvaltningsföretaget äger mer än 50 % av rösterna i en annan juridisk person. Det finns således inget krav på att dotterbolagen skall vara svenska aktiebolag.

^{26–27} Se SOU 1977:86 Beskattning av företag, sid 285.

²⁸ Se RSV FB/Dt 1977:15 och 1983:22 samt RÅ 81 1:82.

²⁹ Vid tiden för avgivandet av yttrandet gällde alltså att de juridiska personerna skulle taxeras för såväl statlig som kommunal inkomstskatt. Huvudbestämmelserna och de som var gemensamma vid taxeringen var då intagna i KL.

³⁰ I 1 § lagen om avdrag för utdelning på icke börsnoterade aktier anges att ett förvaltningsföretag som erhållit dispens enligt 7 § 8 mom st SIL vid prövning av om avdragsrätt föreligger skall anses ha jordbruk, skogsbruk eller rörelse såsom huvudsaklig verksamhet. Att detta anges särskilt i lagtexten uppges bero på "försiktighets skull"; även utan den särskilda bestämmelsen skulle bedömningen ha blivit densamma. Av fiscus återopade förarbeten: Prop 1981/82:191 sid 17–18, 145–146 och 153.

³¹ Se prop 1982/83:102, sid 14.

³² Se RSV FB/Dt 1977:15.

³³ Jfr RSV FB/Dt 1983:22.

³⁴ 2 § 3 mom SIL.

³⁵ I 7 § 8 mom åttonde stycket SIL finns en bestämmelse om att RSV, om särskilda skäl föreligger, kan medge, att företag, som inte är förvaltningsföretag enligt tredje stycket men vars verksamhet till inte oväsentlig del består i förvaltning av värdepapper eller därmed likartad lös egendom, i beskattningshänseende skall behandlas som sådant förvaltningsföretag.

³⁶ Beskattning av fåmansbolag, sid 42–43. Grosskopf analyserar frågan med utgångspunkt i ett uttalande av E Eklund i Beskattning av aktieutdelning och synes därvid utgå från att procentsatsen skall baseras på omsättningen.

³⁷ Se RÅ 1978 1:80.

³⁸ Geijer—Rosenqvist—Sterners (8:e uppl) sid 699. Se även Herbert Arvidssons artikel i Ekonomen nr 10 år 1976. Han anger där (sid 33) "att förvaltningsföretag, således även investmentbolag, mycket väl kan vara rörelsedrivande. Detta tillgår på så sätt att förvaltningsbolag, som äger aktier i rörelsedrivande bolag, låter dessa senare bli kommissionärsbolag."

³⁹ Ds Fi 1986:19 Översyn av vinstdelningsskatten.

⁴⁰ Promemorian sid 80–81.

⁴¹ RÅ 81 1:4 Jfr RÅ 81 Aa 12.

⁴² Se den rättsutredning som finns angiven under referatet i regeringsrättens årsbok av RÅ 81 1:4. Se också Leif Mutén Inkomst eller kapitalvinst (Norstedts 1959). Denne anger (sid 137) att principiellt är frågan om vad som förstås med att driva handel med obligationer likartad med frågan om yrkesmässig fastighetsandel. Han tillägger dock (sid 138 not 4) att det torde möjligen vara befogat att konstatera att större krav på regelbundenhet ställs för värdepappers hänförande till rörelse än för fastighetsaffärer. Se även Olle Roos Svensk Skattetidning nr 10 år 1985 sid 733 ff. Roos anger där bl a följande: För att rörelse (handel med värdepapper) skall anses föreligga i enskild firma och i handelsbolag måste det finnas en kontinuitet i verksamheten, en hög omsättning och ett stort antal transaktioner. Därutöver krävs att köp och försäljningar e d skett för utomståendes räkning i icke ring omfattning. För verksamhet som bedrivs i aktiebolagsform torde däremot rörelsekriteriet inte stå och falla med om köp och försäljningar e d skett också för utomståendes räkning. Verksamheten får dock inte framstå som en renodlad förvaltning av en (eller möjligen ett fåtal) fysisk(a) person(er)s privata förmögenhet. — Hithörande frågor har också behandlats av Annette Elmqvist i ett examensarbete våren 1986 vid juridiska fakulteten vid Stockholms universitet benämnd Aktiehandel — inkomst av rörelse eller tillfällig förvävsverksamhet?

⁴³ RÅ 1986 ref 53.